

Životní prostředí a uživatelé území – nové pohledy a dimenze

V. Poštolka: *Environmental Issues and Area Users – New Attitudes and Dimensions. Život. Prostr., Vol. 42, No. 1, p. 28 – 33, 2008.*

It seems – according to public opinion polls – that environmental issues are not as critical as they have been a few years ago. Is it so and has the environmental situation been improved or is it rather a consequence of profound societal changes along with other preferences dissemination? The answers can be also discovered in cross-border regions with heavy ecological burden from the past i.e. The Black Triangle area covering the Czech, German and Polish borderlands. The public opinion polls in the Czech-German borderlands identify the change of principle and new preferences / priorities. In the case of Liberecky region (Northern Bohemia) new concepts appeared dealing with term “area users” along with their mobility instead of “permanently living population”. The concept of permanent and temporary / seasonal users of area can be seen as an appropriate base for more efficient planning policies particularly in areas affected by growing tourism.

Mohlo by se zdát, že problémy životního prostředí ztrácejí na významu a nejsou již tak důležité jako v dobách ještě nedávných. Mohly by to potvrzovat i nejrůznější průzkumy veřejného mínění a hodnotových orientací prováděné v zemích, kde probíhají tzv. transformační procesy. Zlepšilo se životní prostředí natolik a tak výrazně, anebo je to spíše důsledek změn klimatu ve společnosti a jiných hodnotových měřítek? O čem vlastně vypovídají a do jaké míry jsou využitelné výsledky již dlouhé řady těchto průzkumů? Odpovědi na tyto často kladené otázky lze hledat také v pohraničních regionech, kde se navíc nabízí možnost porovnání hodnotových orientací a preferencí a jejich proměny také s ohledem na specifické „příhraniční a přeshraniční vazby“ životního prostředí a jejich důsledky na regionální rozvoj (Ira, 2002).

Vývoj vnímání a hodnocení životního prostředí v česko-německém pohraničí

Velmi zajímavým územím právě z hlediska vnímání a hodnocení životního prostředí je tzv. Černý trojúhelník (*Schwarzes Dreieck, Czarny Trójkąt, Black Triangle*) zahrnující pohraniční prostory České republiky (Severozápadní Čechy), Německa (Sasko) a Polska (Dolní Slezsko). Na konci 80. let minulého století patřilo

k územím, kde poškození životního prostředí a ničení krajiny dosáhlo kritických rozměrů. Událostem 17. listopadu 1989 v Československu a událostem 7. října stejného roku v bývalé NDR předcházely masové demonstrace proti znečišťování ovzduší a likvidaci krajiny v Teplicích a Lipsku, v epicentrech koncentrace problémů životního prostředí. Podobné „ekologické“ protesty proběhly také v polské Wroclawi. V této souvislosti je vhodné připomenout, že právě Černý trojúhelník se stal ihned po změně politické situace prioritním územím zájmu a podpory orgánů tehdejšího Evropského hospodářského společenství (EHS). Když r. 1993 na Cambridgeské univerzitě ve Velké Británii otevřely *Global Security Programme (GSP)*, stal se jeho prvním modelovým územím *Black Triangle*. Zda a do jaké míry toto rozhodnutí ovlivnil Josef Vavroušek, Josef Urban, Mikuláš Huba a další silné osobnosti ekologického hnutí z tehdejšího Československa, nic nemění na tom, že bylo potvrzením mimořádného zájmu o řešení zcela mimořádného „případu“ v kontextu celosvětové – a nejen environmentální – bezpečnosti včetně podmínek pro jeho další „udržitelný rozvoj“.

Ve světle těchto skutečností nebude tedy od věci nahlédnout na vývoj a současné hodnocení problematiky životního prostředí, bezpečnosti, a také regionálního rozvoje právě na území Černého trojúhelníku

v kontextu hodnocení přeshraniční a mezinárodní spolupráce. Do jaké míry se podařilo naplnit jeden z cílů GSP – vyjádřený s notnou dávkou eufemismu – přeměnit Černý trojúhelník na Zelený trojúhelník?

V r. 2003 se uskutečnilo na území euregionu Elbe – Labe (EEL), které lze považovat za významnou součást Černého trojúhelníku (na české straně zahrnuje okresy Děčín, Ústí nad Labem, Teplice a Litoměřice) rozsáhlé dotazníkové šetření. Zúčastnilo se ho 1 342 respondentů (804 ze saské a 538 z české strany) a hodnotilo šance a rizika z hlediska běžných obyvatel (Kowalke et al., 2004). Jak v Sasku, tak i na české straně „ekologické problémy“ byly zatlačeny do pozadí jinými problémy. Na saské straně panuje největší nespokojenost s „nabídkou využití volného času pro mládež“ (55,7 %) a s „možnostmi pracovního uplatnění a situací na trhu práce“ (47,2 %), které zároveň dominují nespokojenosti na české straně (38,3 %) spolu s „úrovní silniční sítě“ (35,0 %) a „veřejným pořádkem a bezpečností“ (33,8 %). Jako „spíše špatné až velmi špatné“ hodnotilo „podmínky životního prostředí“ (*Umweltbedingungen*) v území EEL jen 8,3 % saských a 19,1 % českých respondentů. Naproti tomu „trh práce“ takto hodnotilo 32,8 % českých a 74,8 % (!) saských respondentů. Určitě je důležitým zjištěním, že drtivá většina respondentů obou zemí považuje zmíněný euregion za území „atraktivní pro cestovní ruch a turismus“, což může být signálem oné kýžené přeměny. Zůstává však otázka, zda se situace v životním prostředí tak výrazně zlepšila, anebo jsou tyto postoje výrazem jiných starostí a nových problémů, kvůli kterým nejsou nedostatky v životním prostředí vidět tak ostře jako předtím?! Podle některých údajů se zde environmentální situace zlepšila výrazně, podle jiných údajů a hlubšího pohledu se objevily a objevují nové, ale i staronové problémy (intenzita osobní a nákladní dopravy, narůstání počtu a vlivu lokálních topenišť znečišťujících spolu s dopravou přízemní vrstvu ovzduší, vandalství, vznik *brownfields*, průmyslových a obchodních zón, apod.).

Odlišným typem průzkumu bylo šetření mezi experty působícími v česko-německém pohraničí (zde saském i bavorském) r. 2007 (Jurczek, 2007). Od 258 oslovených expertů se získalo 114 (44,2 %) dotazníků umožňujících hodnotit rozvojové šance a problémy v česko-německém pohraničí. Ukazuje se, že „životní prostředí“ se již nepovažuje za slabou stránku, na české straně se tak vyjádřilo pouze 5,8 % a na německé straně méně než 2 % respondentů. V Německu se, na rozdíl od české strany, považuje za velmi slabou stránku rozvoje „vývoj a struktura obyvatelstva“, zatímco na české straně „zastaralý průmysl“. Za nejsilnější stránku považují experti německé strany „hospodářský a podnikatelský potenciál“ (16,3 %), zatímco na české straně vítězí překvapivě s výraznou převahou „turis-

Svijany u Turnova: Jeden z nejstarších pivovarů (založen 1564) se stává objektem cestovního ruchu a ekonomického přínosu pro obec a kraj. Foto: V. Poštolka

tický a kulturní potenciál“ (23,4 %) a „dobře se vyvíjející infrastruktura území“ (6,1 %). Na otázku, co se pokládá za nejvíce ovlivňující faktory budoucího rozvoje, dominovala „výstavba komunikační sítě“, „rozvoj turistiky“ a „zlepšení veřejné hromadné dopravy“. Zcela jednoznačné byly odpovědi na „nejvíce preferované konkrétní opatření na cestě k pozitivnímu regionálnímu rozvoji česko-německého pohraničí“, neboť nejen na obou stranách, ale i ve všech čtyřech dílčích částech tohoto regionu (2 na české a 2 na německé straně) zvítězila s výraznou převahou nad ostatními „výstavba dopravní přeshraniční infrastruktury“. Jako čtyři nejvýznamnější oblasti intenzivnější přeshraniční spolupráce experti označili: 1. hospodářství a podnikání (17,1 %), 2. vzdělávání a výměnné programy (13,2 %), 3. turismus a cestovní ruch (13,2 %) a 4. výstavba dopravní infrastruktury (10,5 %). I když „životní prostředí“ se výslovně neuvádělo mezi prioritami expertů, je naprosto jasné, že uváděné priority a jakékoliv rozvojové programy a jejich realizace se v současné době neobejdou bez posuzování a hodnocení vlivů na životní prostředí, které jsou zároveň platformou pro zapojení laické a odborné veřejnosti.

Mobilita a koncepce uživatelů území

Výstavba dopravní infrastruktury, která je jednoznačnou prioritou a předmětem intenzivní finanční podpory, a přináší jak pozitivní, tak i negativní zásahy do životního prostředí (Kassenberg, 2002), velmi úzce souvisí také s rozvojem cestovního ruchu, turistiky a rekreace. Vychází vstříc rostoucí motorizaci (automobilizaci), a tím i mobility obyvatel, z nichž se stávají uživatelé různých území. Rozšiřováním a zrychlováním

Tab. 1. Kategorie uživatelů území v Libereckém kraji a jejich vývoj v období 1991 – 2001

Saldo 1991 – 2001	Liberecký kraj					vývoj	stav r. 2001
	Okresy						
Abs. Rel. (na 100 TB)	Česká Lípa	Liberec	Jablonec nad Nisou	Semily			
Trvale bydlící (TB)	3 410	-190	36	-192	3 064	428 184	
– dočasně nepřítomní	6 819	9 032	4 566	3 649	24 066	47 358	
– přítomní	-3 409	-9 222	-4 530	-3 841	-21 002	380 826	
Dočasně přítomní	3234	5 067	1 164	1 506	10 971	40 672	
Obrat uživatelů	10 053	14 099	5 730	5 155	35 037	88 030	
Uživatelé území	6 644	4 877	1 200	1 314	14 035	468 856	
Trvale bydlící	3,3	-0,1	0	-0,3	0,7	100,0	
– dočasně nepřítomní	131,1	98,6	91,9	91,9	103,3	11,1	
– přítomní	-3,5	-6,1	-5,4	-5,4	-5,2	88,9	
Dočasně přítomní	86,2	52,3	13,2	20,2	36,9	9,5	
Obrat uživatelů	112,3	75,0	41,5	45,2	66,1	20,6	
Uživatelé území	6,3	2,9	1,2	1,6	3,1	109,5	

Zdroj: ČSÚ – SLDB, 2001 a vlastní výpočty, tučně vyjádřeny maximální hodnoty

Uživatelé území – trvale bydlící + dočasně přítomní

Dočasně nepřítomní – bydlící nebo ubytování mimo místo (obec) trvalého bydliště

Dočasně přítomní – trvale bydlící v jiné obci a ubytování v místě sčítání

Obrat uživatelů – dočasně nepřítomní + dočasně přítomní

automobilové, ale i jiné dopravy se zpřístupňují nejen území pro dlouhodobější pobytovou rekreaci, ale i pro častější, krátkodobější a denní přemísťování stále větších počtů „uživatelů území“.

Podíl individuální automobilové dopravy (IAD) na celkovém přepravním výkonu v osobní dopravě v České republice se od r. 1990 zvýšil z ca 60 % na 82 % v r. 2005. Zatímco v období 1990 – 2005 se počet „trvale bydlících obyvatel“ Libereckého kraje zvýšil jen o 1 %, intenzita silniční dopravy se na jeho území zvýšila o 165 %!! Výrazný nárůst těžké nákladní silniční dopravy dokumentuje například zjištěná intenzita dopravy v Liberci, kde na rychlostní komunikaci před tunelem od Děčína dosáhla v r. 2005 více než 6 220 nákladních vozidel za den, tj. nárůst o 45 % proti stavu v r. 2000.

Za tím vším se skrývá rostoucí cestování nejen za rekreací a její zvláštní složkou, kterou je tzv. druhé bydlení, ale i častější cestování za prací, za službami, nákupy, do škol, za sportem, kulturou apod. Mění se životní styl spolu se zvyšující se mobilitou vyžaduje také zavedení nové kategorie – *uživatel území*. Regionální rozvoj, prostorové a územní plánování včetně hodnocení území a jeho životního prostředí, ale především potřebné snahy po regulaci „využití a zatížení území“ se musí opřít od již neudržitelného koncep-

tu „trvale bydlících obyvatel“ a přejít ke konceptu „uživatelů území“ (Poštolka, 2006).

Udržitelný rozvoj území, který řeší, nebo mají řešit inovované systémy územního plánování, ale i regionálního rozvoje, musí odrážet na jedné straně rostoucí nároky na jeho rychlejší a pohodlnější (bezpečnější) zpřístupnění, a zároveň na jeho vybavení, a na druhé straně má chránit toto území před nadměrným zatížením a nevratným poškozením. Vždy se logicky dostáváme k otázce, kde a co jsou limity „únosného zatížení“, jaké zatížení v území existuje, jaké lze očekávat a na jaké zatížení dané území dimenzovat. A také k další otázce – jakým způsobem a s jakou mírou přesnosti či spolehlivosti lze zatížení území zjišťovat, hodnotit a prognózovat.

Jedním ze zdrojů zatížení území je počet osob, které se v něm zdržují a pohybují z důvodu bydlení, zaměstnání a podnikání, rekreace a využití volného času, a z dalších důvodů. *Uživatelé území*, jak je navrhujeme nazývat, netvoří pouze „trvale bydlící obyvatelstvo“, ale i ti, kdo mají své trvalé bydliště jinde, a které navrhujeme označovat jako *ostatní uživatelé území*. Zatímco za trvale bydlící obyvatelstvo máme k dispozici relativně přesné údaje o jejich počtu a struktuře, které umožňují velmi rozsáhlé analýzy, zcela mimo pozornost dosud zůstávají „ostatní uživatelé území“. Právě oni v mnoha

případech rozhodují o nárocích na zpřístupnění a vybavení území, a mají často rozhodující vliv na celkové zatížení území, a zvláště na jeho extrémní projev. Jde především o území, využívaná pro rekreaci a cestovní ruch, kde je zcela nezbytné přijmout koncept uživatelů území a věnovat mimořádnou pozornost zjišťování velikosti „ostatních uživatelů“ a jejich vlivům na rozvoj, tj. využití a zatěžování území.

Měli bychom hovořit o *sezónních uživatelích* a *sezónním zatěžování* území, které se mění a kolísá v průběhu roku, ale i týdne nebo dne. Vlivem sezónních uživatelů se často velmi výrazně mění celkový počet uživatelů území, který vypovídá o skutečném nebo potenciálním zatížení území daleko lépe než statický pohled optikou neměnného nebo jen mírně a pomaleji proměnlivého počtu trvale bydlících obyvatel. Stačí si pouze vyhodnotit počty obyvatel podle přítomnosti, resp. nepřítomnosti zjišťované při každém sčítání lidu, aby bylo jasné, že trvale bydlící obyvatelstvo je jen zdánlivě přesným údajem, ale nikoliv potvrzením faktického stavu v území, a stále více se vzdaluje od reality, reálných potřeb území a plánování jeho regionálního rozvoje s ohledem na zájmy životního prostředí.

Uživatelé území na příkladě Libereckého kraje

Na příkladu údajů za okresy Libereckého kraje je vidět, jak výrazně vzrostly počty dočasně přítomných, a zejména dočasně nepřítomných obyvatel obcí za období 1991 – 2001 jako důsledek jejich rostoucí mobility. Zatímco počet trvale bydlících obyvatel kraje vzrostl v uvedeném období pouze o 0,7 %, počet dočasně nepřítomných osob vzrostl o více než 100 %. Při podrobnějším pohledu zjišťujeme, že počet trvale bydlících vzrostl pouze v okrese Česká Lípa, ale celkový počet uživatelů území vzrostl ve všech okresech (tab. 1).

Na příkladu území Libereckého kraje lze demonstrovat metodu konstrukce *potenciálních uživatelů území*, která byla použita m.j. pro tvorbu tzv. *Územně analytických podkladů* a navazující návrh *Zásad územního rozvoje Libereckého kraje* zpracovaný r. 2007 podle nového zákona č. 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu.

Konstrukce potenciálních uživatelů území má nesporně největší význam na úrovni obcí, případně spádových obvodů středisek osídlení. K výpočtům se použily údaje ze sčítání lidu, domů a bytů 2001 a 1991, a také z veřejné databáze Českého statistického úřadu. Potenciální uživatelé území představují součet trvale bydlících obyvatel se saldem (kladným nebo záporným) dojížděky za prací a do škol, potenciálního počtu uživatelů území (lůžek) v objektech individuální rekreace a bytech využívaných pro rekreaci nebo přechodné bydlení (souhrnně pro druhé bydlení) a potenciálního počtu uživatelů (lůžek) v objektech

Jablonné v Podještědí – Elsnerova vila: svědek bývalé slávy a bohatství čekající na nové majitele a využití. Foto: V. Poštolka

hromadných ubytovacích zařízení. Nejen absolutní počty potenciálních uživatelů území, ale jejich poměr k počtu trvale bydlících obyvatel, a kromě toho i jejich hustota na hektar zastavěných ploch umožňují identifikovat prostory, které jsou, nebo mohou být vystaveny riziku nadměrného zatížení, a proto je nutné věnovat jim zvýšenou pozornost z hlediska udržitelného rozvoje. Počet *bydlících, ubytovatelných a více či méně pravidelně přítomných uživatelů území* představuje *potenciální zatížení území*, na něž by mělo být jeho dopravně-technické a jiné vybavení připraveno, aniž by vznikaly poruchy funkce těchto systémů. V těchto prostorech je také nutno počítat i s cyklickými nebo jednorázovými vlivy jednodenní návštěvnosti, která zvyšuje celkové zatížení území a vyvolává další problémy území a jeho udržitelného rozvoje. Jako velmi inspirativní příklad zjišťování a hodnocení prostorové a časové distribuce „turistické návštěvnosti“ lze uvést studii z Estonska (Ahas et al., 2007).

Na území Libereckého kraje bylo metodou výpočtu potenciálních uživatelů území identifikováno 32 obcí (z celkového počtu 215) s více než 2 000 ostatními uživateli území, kde je zároveň počet potenciálních uživatelů vyšší než 150 % trvale bydlících obyvatelů a 17 obcí (z toho jen tři střediska osídlení) s dominantním vlivem jednodenní návštěvnosti na potenciální zatížení území a jeho rozvoj.

Příkladem za všechny může být obec Bedřichov v Jizerských horách: v r. 2001 v ní bylo pouze 239 trvale bydlících, ale celkem 2 580 potenciálních uživatelů, tj. 1 080 % trvale bydlících obyvatel, s téměř nejvyšší hustotou 255 potenciálních uživatelů území na ha zastavěných ploch (vyšší je pouze v Harrachově, pro porovnání Liberec při počtu více než 115 000 poten-

Tab. 2. Potenciální uživatelé území ve vybraných obcích Libereckého kraje r. 2001

Obce	Zastavená plocha [ha] 2002	Trvale bydlící obyvatelé	Denní pohyb	Sezónní uživatelé území	Potenciální uživatelé území		
					celkem	na 100 ob.	na 1 ha zast. pl.
Obce s dominantní rekreační funkcí (městského typu)							
Bedřichov	10,1	239	41	2 300	2 580	1 080	255
Janov nad Nisou	25,8	1 143	-172	3 635	4 606	403	179
Albrechtice	10,4	329	56	1 905	2 290	696	220
Harrachov	28,1	1 757	591	5 068	7 416	422	264
Rokytnice nad Jizerou	43,8	3 388	-173	7 088	10 303	304	235
Benecko	19,2	1 141	-270	2 516	3 387	297	176
Obce městského typu							
Liberec	618,9	99 102	10 244	6 071	115 417	117	186
Jablonec nad Nisou	255,3	45 266	2 695	2 349	50 310	111	197
Turnov	131,2	14 513	4 732	1 323	20 568	142	157
Česká Lípa	217,1	39 358	2 940	1 571	43 869	112	202
Doksy	79,2	5 063	-772	9 330	13 621	269	172
Stráž pod Ralskem	32,8	4 028	1422	816	6266	156	191

Zdroj: ČSÚ – SLDB 2001, ČÚZAK a vlastní výpočty, tučně vyjádřeny maximální hodnoty

Potenciální uživatelé území – trvale bydlící + denní pohyb + sezónní uživatelé

Denní pohyb – saldo dojížděky za prací a do škol

Sezónní uživatelé území – počet lůžek v objektech individuální rekreace, druhého bydlení a hromadného ubytování

ciálních uživatelů, tj. 117 % trvale bydlících má hustotu „pouze“ 186 potenciálních uživatelů území na ha zastavených ploch (viz tab. 2). V případě Bedřichova je nutné ovšem počítat ještě se sezónními vlivy 6 – 8 000 jednodenních návštěvníků, zvyšujících jeho skutečné zatížení až na více než 11 000 (denních) uživatelů území, tj. na 50-násobný počet bydlících osob!!

Podobně jako Bedřichov, většina obcí se zvýšeným zatížením svého území (vyjádřeného metodou počtu a hustoty potenciálních uživatelů území) se vyznačuje rostoucími konflikty mezi zájmy trvale bydlících obyvatel a ostatních (názorově působících) uživatelů území, mezi zájmy ochrany přírody a krajiny, resp. životního prostředí a zájmy investorů směřovanými do dalšího rozvoje, resp. podpory cestovního ruchu, který bývá často považován za prioritní cíl regionálního či lokálního rozvoje, a jež zpravidla vyvolávají územně-technické problémy. Takový konflikt vyústil například v zásadní rozhodnutí přemístit plánované konání mistrovství světa v klasickém lyžování z Jizerských hor (Bedřichova) do Liberce. Ochrana životního prostředí chráněné krajinné oblasti se stala klíčovým argumentem, ale teprve další vývoj ukáže, nakolik se tím podaří snížit zatížení území a nakolik bylo rozumné „nevyužít“ mimořádné investiční prostředky ve prospěch zlepšení životního prostředí

a podmínek pro rekreaci a cestovní ruch v atraktivnějším území, které se i nadále bude potýkat s problémy přetíženosti. Dobře míněné „zájmy ochrany (resp. ochránců) životního prostředí“ mohou být ve skutečnosti jedním z důvodů stále zjevných a nedořešených územně-technických problémů a disproporcí našich oblastí a středisek cestovního ruchu.

„Udržitelný rozvoj“ území si nelze představit bez kapacitně odpovídající a dobře fungující technické a dopravní infrastruktury, jejichž výstavba a udržování vyžadují stále více investičních prostředků, a jež zároveň nutně vyvolávají konflikty se zájmy ochrany hodnot krajinného a životního prostředí. Rozumný a vzájemně výhodný kompromis, který, samozřejmě, má a musí mít své limity, by měl být cílem a hnacím motorem „udržitelného“ regionálního rozvoje.

* * *

Uplatňování metody *potenciálních uživatelů území* a nových přístupů k hodnocení využití (zatížení) území je součástí vzdělávacího programu *Profesní vzdělávání pracovníků pro zavádění, správu a aktualizaci územně analytických podkladů*, který je výsledkem společného projektu Katedry geografie na Technické univerzitě v Liberci a Odboru územního plánování a stavebního řádu Kraj-

ského úřadu Libereckého kraje, podpořeného prostředky ESF a státního rozpočtu ČR. V rámci tohoto programu bude v letech 2007 a 2008 vyškolen ve dvou kurzech kolem 30 pracovníků i pro potřeby prosazování principů udržitelného rozvoje do územního plánování a regionálního rozvoje (více informací na <http://esfu-ap.tul.cz>). Jedním z cílů nové agendy územního plánování je tvorba *Rozborů udržitelného rozvoje území* pořizovaných za území krajů a správních obvodů obcí s rozšířenou působností. V podmínkách Libereckého kraje, kde se již odzkoušely různé metody podpory a hodnocení „udržitelnosti rozvoje“ – např. vůbec první a pilotní krajská Strategie udržitelného rozvoje (2002 – 2005, viz <http://kraj-lbc.cz>) a první pokusy monitorování počtu návštěvníků chráněných území (v gesci krajského úřadu od r. 2002) – se jeví metoda *potenciálních uživatelů území* jako přínosná z několika důvodů:

- nejvyšší podíl území (30,5 %) v režimu velkoplošné ochrany přírody a krajiny (jeden národní park a pět chráněných krajinných oblastí) – průměr za ČR 15,1 %,
- nejvyšší podíl potenciálních rekreačních ploch (63,7 %) – průměr za ČR 43,1 %,
- po Praze a Středočeském kraji nejvyšší turisticko-rekreační zatížení území (47,0 lůžek na km²) – průměr za ČR 25,0 (Vystoupil, 2007).

Liberecký kraj je součástí našeho historicky nejstaršího euroregionu Neisse – Nisa – Nysa, na jehož území se nacházejí staré, a taky nové ekologické zátěže spojené s těžbou a zpracováním lignitu, uranu, mědi, ale i s koncentrací průmyslových objektů a bývalých vojenských prostorů. Zároveň má mimořádný potenciál přírodního, ale i kulturně-historického bohatství, které jej díky poloze řadí k perspektivním oblastem cestovního ruchu. Revitalizace území po těžbě uhlí v saské Lužici, jejímž cílem je vytvoření rozsáhlé rekreační oblasti Lausitzer Seenland, kandidatura souměstí Görlitz-Zgorzelec na město a region evropské kultury, a budování dálničního spojení Praha-Liberec–Berlín symbolizuje environmentální, sociální a ekonomickou dimenzi budoucího regionálního rozvoje území, v němž se symbolicky r. 2004 slavilo rozšíření EU a r. 2007 dokončení tzv. schengenského procesu volného pohybu osob a zboží Evropské unie. Černý trojúhelník se nejen v logu ERN, ale i ve skutečnosti mění na Zelené Trojmezí/ Trojmezí, kde bude zvláště nutné životní prostředí, a zejména jeho cenné horské, mokřadní a skalní ekosystémy chránit před nepříznivými vlivy mobility uživatelů území a narůstající návštěvností (Poštolka, 2004).

Literatura

Ahas, R., Aasa, A., Mark, Ü., Pae, T., Kull, A.: Seasonal Tourism Spaces in Estonia: Case Study with Mobile Positioning Data. *Tourism Management* 28, 2007, p. 898 – 910. Dostupné na www.sciencedirect.com.

Elektrárna Boxberg a lom Nochten v Sasku / Horní Lužici v r. 2007: i tady bude rekreační krajina jako součást velkorysého projektu Lausitzer Seenland / Seenplatte. Foto: V. Poštolka

Ira, V.: Sustainable Development Through the Perception of Slovak Citizens. In: Třebický, V., Novák, J. (eds.): *Visegrád Countries – Transition from Centrally Planned Economy to Sustainable Society?* Conference Proceedings, Praha, 2002, p. 164 – 169.

Jurczek, P., Müller, G.: *Zukünftige Entwicklungschancen und – probleme im deutsch-tschechischen Grenzraum. Beiträge zur Kommunal – und Regionalentwicklung. Heft 46.* TU Chemnitz, 2007.

Kassenberg, A.: *Alternative Transport Policy – The Case of Poland.* In: Třebický, V., Novák, J. (eds.): *Visegrád Countries – Transition from Centrally Planned Economy to Sustainable Society?* Conference Proceedings, Praha, 2002, p. 72 – 81.

Kowalke, H., Jeřábek, M., Schmidt, O.: *Grenzen öffnen sich. Chancen und Risiken aus Sicht der Bewohner der sächsisch-böhmischen Grenzregion.* Dresdener Geographische Beiträge. Heft 10. TU Dresden, IFG 2004.

Poštolka, V.: *Nové pohledy na problematiku prostorového rozvoje a územního plánování v České republice v kontextu Evropské unie. Prostorový rozvoj a plánování jako společné téma regionální politiky, územního plánování a evropské integrace.* Sborník ze semináře MMR a VŠE Praha, 2006, p. 25 – 32.

Poštolka, V.: *Ruch turystyczny a ochrona przyrody i krajobrazu. Rosnąca presja i problemy na terenie województwa libereckiego.* In: Furmankiewicz, M., Potocki, J. (eds.): *Problemy ochrony przyrody w zagospodarowaniu przestrzennym Sudetów.* Jelenia Góra a Wrocław, 2004, p. 39 – 52.

Vystoupil, J. a kol.: *Návrh nové rajonizace cestovního ruchu České republiky.* Brno : Masarykova univerzita, FSV 2007.

RNDr. Václav Poštolka, PhD., Katedra geografie Pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci, Studentská 2, 461 17 Liberec, vaclav.postolka@tul.cz